

KAZIMIERZ IWANOWSKI

Problem lasów chłopskich w okresie powojennym i kierunki ich rozwoju

Проблема крестьянских лесов в послевоенный период и направления их развития

Problem of farm woodlots during the post-war period and directions of their development

W okresie głębokich przemian społeczno-gospodarczych po drugiej wojnie światowej, uległy daleko idącym przekształceniom formy gospodarowania dobrem narodowym.

W leśnictwie znalazło to pełny wyraz w dekretach Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego o reformie rolnej i upaństwowieniu lasów.

Postanowieniami tych dekretów włączono do areału lasów państwowych lasy o powierzchni ponad 25 ha, jak również mniejsze obiekty leśne, stanowiące mienie opuszczone.

W wyniku bardzo wydatnego zwiększenia areału lasów państwowych do ok. 5/6 ogólnego obszaru lasów w kraju, nastąpiły radykalne zmiany w pierwotnej ich strukturze własnościowej.

W 1947 r. wg danych statystycznych, nie pozbawionych pewnych błędów spowodowanych brakami w ewidencji, z ogólnej powierzchni 6 590 tys. ha przypadają na lasy państwowe 5 477 tys. ha, a na lasy nie stanowiące własności Państwa 1 113 tys. ha.

Lasy nie stanowiące własności Państwa, złożone z lasów znajdujących się w posiadaniu prywatnym i wspólnot leśnych, są prawie wyłącznie częścią integralną chłopskich gospodarstw rolnych. W tej sytuacji ma pełne uzasadnienie określenie tej kategorii lasów łącznie z lasami stanowiącymi mienie gromadzkie — lasami chłopskimi, bowiem dochody z nich są przeznaczone na potrzeby tych lasów i mieszkańców wsi.

Do podstawowych funkcji tych lasów należy przede wszystkim zabezpieczenie potrzeb chłopskich gospodarstw rolnych w drewno. Spełniają one poza tym, podobnie jak lasy państwowe, inne funkcje gospodarcze i pozagospodarcze. Dobroczynnie oddziałują na kształtowanie się bilansu wodnego i czynników atmosferycznych, na urodzajność użytków rolnych, przyczyniają się również do upiększania krajobrazu i działają przeciwerozryjnie.

Pozostawienie w kraju ok. 16,8% lasów w posiadaniu jednostek go-

spodarki nieuspołecznionej wymagało wydania odpowiednich aktów prawnych, które zapewniłyby zachowanie i prawidłowy rozwój tych lasów.

Pierwsze przepisy zawarte w dekrete z 26 kwietnia 1948 r. o ochronie lasów nie stanowiących własności Państwa, znowelizowane dekretem z 1 lutego 1956 r., ustaliły organizację i zakres nadzoru i opieki nad lasami chłopskimi. Stworzono podstawę do ingerowania i oddziaływania w kierunku prawidłowego zagospodarowania tych lasów.

Kierunki polityki w zakresie własności leśnej w innych krajach demokracji ludowej odbiegają w mniejszym lub większym stopniu od wytyczonych w Polsce Ludowej.

W NRD lasy niepaństwowe, będące w zasadzie lasami spółdzielczymi, stanowią około 36% ogólnego obszaru lasów, nad którymi opiekę sprawują państwowe przedsiębiorstwa leśne. Lasy podzielone są na leśnictwa niepaństwowe, podlegające nadleśnictwom państwowym, przy czym leśniczych tych leśnictw opłaca państwowe przedsiębiorstwo leśne.

Leśniczy lasów niepaństwowych współpracuje z organami rad narodowych, przygotowując dla nich dane niezbędne do wydania decyzji w zakresie obowiązkowych dostaw drewna, kory, żywicy, zalesienia nieużytków i odnowienia lasu oraz wyrębu drzew na potrzeby posiadaczy lasu. Rady narodowe sprawują w terenie nadzór nad działalnością przedsiębiorstw lasów państwowych przez powołane w tym celu specjalne organy leśne w powiecie.

W Czechosłowacji ustawa wprowadzona w 1960 r. w zasadzie jednako traktuje lasy państwowe i lasy niepaństwowe. Lasami niepaństwowymi są lasy rolniczych spółdzielni produkcyjnych. Lasów indywidualnej własności w zasadzie nie ma. Gospodarkę w lasach rolniczych spółdzielni produkcyjnych nadzorują pracownicy przedsiębiorstw lasów państwowych. Przedsiębiorstwa te są zespolone organizacyjnie z radami narodowymi.

W ZSRR poza lasami państwowymi występują lasy kolchozowe, oddane chłopom w wieczyste użytkowanie. Nadzór nad tymi lasami sprawują przedsiębiorstwa lasów państwowych pod kontrolą rad narodowych.

Podobnie przedstawia się sprawa nadzoru w niektórych innych krajach demokracji ludowej.

Wyodrębnienie tych lasów w oddzielną grupę władania i jednocześnie wprowadzenie odpowiednich form nadzoru zagwarantowało ingerencję organów władz państwowych i nadanie gospodarce leśnej tego pionu właściwego kierunku działania, zgodnego z założeniami polityki Państwa.

Charakterystyka lasów

Struktura własnościowa lasów chłopskich stanowi jeden z bardzo istotnych czynników, oddziałujących na kształtowanie się stanu zagospodarowania tych lasów. Ogromne rozdrobnienie lasów indywidualnej własności stwarza niekorzystne warunki dla racjonalnej gospodarki. Stan lasów chłopskich i ich zasobność w okresie bezpośrednio po ostatniej wojnie można uznać za niezadowalające, na co złożyło się wiele przyczyn. Zniszczenia wojenne i wzmożone użytkowanie lasów na pokrycie

potrzeb posiadaczy lasu na drewno, szczególnie na cele opałowe, wobec niedostatecznych w tym czasie przydziałów węgla dla wsi, oraz niedostateczny nadzór ze strony Państwa spowodowały znaczne uszczuplenie zasobności drzewostanów i powiększenie się powierzchni wymagających odnowienia.

Obszar lasów chłopskich wraz z nową formą własności powstała w związku z tworzeniem rolniczych spółdzielni produkcyjnych, zwiększył się w stosunku do danych 1947 r. o 407 tys. ha i w końcu grudnia 1966 r. wynosił 1 520 tys. ha. Na tak dynamiczne powiększenie areału lasów chłopskich wpłynęły przede wszystkim prowadzone na niebywałą skalę zalesienia nieużytków i słabych gruntów rolnych, mało przydatnych do celów rolniczych, oraz uściślenie danych ewidencyjnych.

Z powierzchni, wg stanu na koniec 1966 r., stanowiącej 18,6% ogólnej powierzchni leśnej w kraju, przypada na lasy:

indywidualnej własności	1 411 009 ha
wspólnot gruntowych	63 871 ha
mienia gromadzkiego	39 802 ha
spółdzielni produkcyjnych	5 294 ha

Lasy te wchodzi w skład 1 225 971 gospodarstw. Średnia powierzchnia przypadająca na jedno gospodarstwo wynosi 1,24 ha, zaś w lasach indywidualnej własności — 1,15 ha.

Największą koncentrację lasów chłopskich wykazują województwa: warszawskie — 262 280 ha, białostockie — 211 268 ha, lubelskie — 205 424 ha, krakowskie — 179 012 ha, najmniejszą zaś województwa: szczecińskie — 3 247 ha, koszalińskie — 9 361 ha.

W następstwie nierównomiernego rozmieszczenia terytorialnego lasów chłopskich, możliwości ich świadczeń na rzecz gospodarstw rolnych w poszczególnych województwach są bardzo zróżnicowane. Na terenach o małej powierzchni lasów chłopskich, nie zaspokajają one potrzeb tych gospodarstw, podczas gdy w województwach obejmujących większe obszary lasów bardziej zasobnych, część ich produkcji przeznaczana jest na potrzeby ogólnokrajowe.

Według monografii opracowanej przez wydziały rolnictwa i leśnictwa prezydentów wojewódzkich rad narodowych, z ogólnej powierzchni lasów chłopskich, wynoszącej na koniec grudnia 1965 r. 1 496 tys. ha, przypada na:

halizny, zręby, płazowiny	4,6%
drzewostany w wieku 1 — 40 lat	60,8%
drzewostany w wieku 41 — 60 lat	18,6%
drzewostany w wieku 61 — 80 lat	10,6%
drzewostany powyżej 81 lat	5,4%

z ogólnym zapasem produkcyjnym grubizny w skali krajowej 85 927 tys. m³. Średni wiek drzewostanów wynosi 34 lata.

Zasobność drzewostanów w poszczególnych województwach jest zróżnicowana. Wynika to przede wszystkim z różnic w strukturze wiekowej i składzie gatunkowym drzewostanów. Zapas na 1 ha ogólnej powierzchni leśnej wynosi przeciętnie w skali krajowej ok. 57 m³. Największą zasobność na 1 ha powierzchni leśnej wykazują lasy województw: krakowskiego — 127 m³, wrocławskiego — 114 m³, opolskiego — 95 m³,

rzeszowskiego — 91 m³, najniższą zaś lasy województw łódzkiego i bydgoskiego — 23 m³, kieleckiego i poznańskiego — 32 m³. Powyższe liczby wskazują, że obecna struktura i stan drzewostanów dalekie są od stanu optymalnego.

Lasy chłopskie zajmują przeważnie ubogie siedliska i często występują w znacznym rozproszeniu.

Organizacja nadzoru i realizacja zadań gospodarczych

Dekret z 1948 r. o ochronie lasów nie stanowiących własności Państwa, nie stworzył dostatecznych podstaw do zapewnienia pełnego rozwoju lasów chłopskich. Na gruncie tej świadomości zrodziła się potrzeba wydania w tym zakresie nowego aktu prawnego.

Ustawa z 14 czerwca 1960 r. o zagospodarowaniu lasów i nieużytków nie stanowiących własności Państwa oraz niektórych lasów i nieużytków państwowych, oprócz wprowadzonych zmian dotyczących organizacji nadzoru, uregulowała wiele innych zagadnień, których nie uwzględniały poprzednio obowiązujące przepisy. Postanowienia ustawy zmierzają do zapewnienia stałego podnoszenia stanu zagospodarowania i wzmożenia produktywności tych lasów.

Analiza realizacji postanowień ustawy prowadzi do następujących ustaleń:

Przekazanie, zgodnie z przepisami ustawy z 1960 r., funkcji nadzoru i opieki nad lasami chłopskimi prezydiów rad narodowych i ich organom oraz terenowym organom przedsiębiorstw lasów państwowych i dyrektorom parków narodowych, wykazywało w początkowym okresie wprowadzenia tego dwupionowego aparatu nadzorczego nieprawidłowości w jego działaniu. Z każdym rokiem następuje jednak pewna poprawa na tym odcinku, co znajduje wyraz w ściślejszym współdziałaniu tych dwóch pionów organizacyjnych.

Nadal jednak stwierdzić można jeszcze niedostateczny nadzór rad narodowych nad działalnością organów przedsiębiorstw lasów państwowych w zakresie nadzoru nad lasami chłopskimi. Źródłem niedociągnięć w działalności państwowych organów do spraw leśnictwa jest w głównej mierze niedostosowana do wielkości zadań kadra pracowników, i to zarówno pod względem ilościowym, jak i przygotowania zawodowego.

Wyjątkowo ważnym elementem w organizacji terenowego nadzoru było wprowadzenie podziału lasów chłopskich na obwody oraz powierzenie funkcji nadzoru, organizowania i udzielania pomocy fachowej posiadaczom lasów, przy wykonywaniu zabiegów gospodarczych, leśniczym lasów państwowych, powołanym wyłącznie do wykonywania tych zadań, bądź spełniającym te funkcje dodatkowo obok obowiązków pełnionych w państwowym gospodarstwie leśnym.

Dotychczasowy podział lasów na obwody przewiduje 841 obwodów (w tym część jeszcze nie obsadzona) pierwszego typu i przeszło 3 000 obwodów drugiego typu.

Ze względu na olbrzymi obszar lasów, ich rozdrobnienie własnościowe i rozproszenie, przy obecnym podziale na obwody terenowy aparat nadzoru nie może podołać swym obowiązkom. Wynika to nie tylko z niedostatecznej obsady ilościowej leśniczych pierwszego typu, lecz również

z braku w nadleśnictwach niezbędnej kadry do załatwiania spraw związanych z nadzorem.

Możliwości zwiększenia i dostosowania obsady personalnej do stanu pozwalającego na sprawne wykonywanie zadań w zakresie nadzoru nad lasami chłopskimi przez terenowe organy lasów państwowych są ograniczone. Koszty utrzymania leśniczych, sprawujących wyłącznie nadzór nad tymi lasami, oraz wydatki związane z pomocą udzielaną na zagospodarowanie lasu pokrywane są z opłaty leśnej, wynoszącej 25 zł od 1 ha lasów i gruntów leśnych rocznie.

Planowane wpływy z opłaty leśnej na 1968 r. wynoszą 31 653,4 tys. zł, wydatki zaś 34 348,2 tys. zł, w tym na:

utrzymanie 833 leśniczych	29 371,7 tys. zł
zagospodarowanie lasu	4 976,5 tys. zł

Nadwyżka wydatków nad wpływami z opłaty leśnej w 1968 r. pokrywana będzie z pozostałości na dzień 30 września 1967 r. Bez wydatnego zatem zwiększenia opłaty leśnej nie będzie można wzmocnić aparatu nadzoru w pionie lasów państwowych oraz poprawić jego warunków bytu, aby na tej drodze umożliwić dopływ kadry o wyższym przygotowaniu zawodowym, specjalizującej się w tej dziedzinie.

Prowadzone obecnie szkolenie pracowników rad narodowych i przedsiębiorstw lasów państwowych przyczynia się w pewnym stopniu do usprawnienia ich prac.

W celu stworzenia organom nadzoru odpowiedniej podstawy do projektowania i wykonywania zabiegów hodowlanych oraz użytkowania lasu, dostosowanych do rzeczywistych potrzeb, sporządza się przeważnie na koszt Państwa dokumentację inwentaryzacyjno-urzędniową. Do końca 1966 r. dokumentacją tą objęto 626 tys. ha, co stanowi 41,2% ogólnej powierzchni leśnej. W realizacji zadań gospodarczych na pierwszy plan wysuwają się prace nad zalesieniem nieużytków i gruntów nieleśnych nie przydatnych do produkcji rolniczej. Do końca 1966 r. wg danych statystycznych zalesiono ogółem 357,6 tys. ha tych gruntów. Do 1960 r. zalesienia wykonywano na zasadach dobrowolności. Dopiero ustawa z 1960 r. ustaliła zasady i tryb przeznaczania gruntów nieleśnych do zalesienia i wprowadziła obowiązek ich zalesienia. Przy ścisłym przestrzeganiu tych przepisów eliminuje się przypadki zalesiania gruntów, które powinny być zagospodarowane rolniczo. Występujące poprzednio tendencje do zalesiania słabszych gruntów rolnych uległy ostatnio pewnym zmianom.

Spotyka się dość często przypadki ubiegania się posiadaczy gruntów klasy VI RZ i VI PsZ, podlegających obowiązkowi zalesienia, o pozostawienie ich nadal w uprawie rolnej. Uproduktywnienie nieużytków w drodze zalesienia zmieniło całkowicie miejscowy krajobraz, co jest szczególnie widoczne w województwach o dużej koncentracji tych prac. Dobrymi wynikami w tym zakresie wykazują się województwa: warszawskie, które do końca 1966 r. zalesiło 85 tys. ha, łódzkie — 42,8 tys. ha, kieleckie — 39 tys. ha, białostockie — 33,3 tys. ha, bydgoskie — 31,7 tys. ha. Równoległe z zalesieniami, aczkolwiek w mniejszych rozmiarach, prowadzono odnowienie na grutach leśnych pozbawionych drzewostanów. W okresie powojennym do końca 1966 r. odnowiono sztucznie 168,6 tys. ha.

Odnowienie naturalne nastąpiło w tym czasie na powierzchni około 29 tys. ha. Na terenie niektórych województw, przy wykonywaniu prac odnowieniowo-zalesieniowych nie zawsze zachowywano właściwe proporcje między rozmiarami odnowień gruntów leśnych, a zalesieniami gruntów nieleśnych podlegających obowiązkowi zalesiania. W okresach dużego nasilenia prac zalesieniowo-odnowieniowych często, z uwagi na duże skupiska powierzchni nieużytków i łatwiejsze możliwości zorganizowania fachowego nadzoru, zalesienie tych gruntów następowało w pierwszej kolejności. Wynikły stąd pewne zaniedbania w odnowieniu i uproduktywnieniu gruntów leśnych.

W okresie do końca 1966 r. zalesiono i odnowiono łącznie ok. 573 tys. ha gruntów leśnych i nieleśnych, co stanowi 37,6% ogólnej powierzchni lasów chłopskich wg stanu na koniec 1966 r. Obszar ten po uwzględnieniu przewidywanego wykonania prac w 1967 r. powiększy się do ponad 600 tys. ha. Liczby te, uwzględniając niekorzystną strukturę własnościową, są wymownym świadectwem wyjątkowo dużych osiągnięć w zakresie podniesienia stanu zagospodarowania lasów chłopskich i wzmożenia produktywności. Świadczenia Państwa z budżetów terenowych, kształtujące się w wysokości ponad 40 mln zł rocznie, wydatnie przyczyniły się do uzyskania tych osiągnięć:

Tak duży obszar powstałych upraw i młodników stworzył poważny problem wykonania zabiegów pielęgnacyjnych, mających na celu zapewnienie prawidłowego wzrostu i rozwoju drzewostanów. W specyficznych warunkach cechujących gospodarke lasów chłopskich jest to problem niełatwy do rozwiązania. Skuteczność tych zabiegów można osiągnąć tylko przy prawidłowym ich wykonaniu, do czego niezbędny jest fachowy nadzór, który z uwagi na wyjątkowo duże rozdrobnienie własnościowe napotyka trudności. Stanowi to jedną z przyczyn, że zabiegi pielęgnacyjne wykonywane są w niewystarczających rozmiarach. Wzmocnienie kadry leśniczych oraz prowadzone od kilku lat szkolenie posiadaczy lasów w zakresie zagospodarowania lasu stworzy warunki pozwalające na rozszerzenie rozmiarów i zakresu prac pielęgnacyjnych.

Na ukształtowanie się obecnego stanu lasów chłopskich i zasobności drzewostanów, poza prowadzonymi zalesieniami i odnowieniami, w dużym stopniu oddziaływały również rozmiary i sposób pobierania użytków drzewnych.

Według danych statystycznych, przeciętny roczny rozmiar pozyskania drewna w okresie 5-lecia 1962—1966 r. kształtował się w wysokości 1 014 tys. m³ grubizny. Rozmiar ten — aczkolwiek nie obrazuje pełnego pozyskania drewna, z uwagi na występujące przypadki wyřębu drzew bez zezwolenia — utrzymany jest na poziomie niższym od wynikającego ze stanu i zasobności tych lasów. Pobieranie użytków drzewnych w znacznej części posztucznie jest istotną przyczyną dużego przerzedzenia drzewostanów rębnych i bliskorębnych i stosunkowo małej przeciętnej ich zamożności.

W następstwie takiego sposobu pobierania użytków drzewnych, w przypadkach daleko posuniętego przerzedzenia drzewostanów, powstały tzw. drzewostany negatywne, źle produkujące, których powierzchnię szacuje się na ponad 100 tys. ha.

Ten sposób użytkowania wpływa przede wszystkim z małej powierz-

chni leśnych gospodarstw indywidualnych i przypadającego na gospodarstwo rozmiaru użytkowania oraz z potrzeb ogółu posiadaczy lasu w zakresie pobierania użytków drzewnych ze swych lasów. W skali krajowej przeciętny rozmiar pozyskania drewna w planie na 1968 r. wynosi na 1 ha powierzchni leśnej 0,74 m³. Na jedno gospodarstwo przypada 0,92 m³.

W tym specyficznym układzie stosunków istnieją zatem poważne trudności techniczne ze stosowaniem na odpowiednich siedliskach zrębów zupełnych, które umożliwiają odnawianie lasu na bieżąco i utrzymanie gruntów znajdujących się pod drzewostanami w pełnej produkcji.

Duże znaczenie dla podniesienia stanu zagospodarowania lasów chłopskich miałyby wprowadzenie w życie przepisów ustawy z 1960 r. o tworzeniu zrzeszeń leśnych. Zadaniem tych zrzeszeń jest wspólne prowadzenie zabiegów gospodarczych, przy czym uczestnictwo właściciela lasu w zrzeszeniu nie pozbawia go prawa do indywidualnego użytkowania lasu. Przepis ten, który dla utworzenia zrzeszenia wymaga uchwały większości posiadaczy lasów, z braku tej większości, w zasadzie nie jest realizowany. Starania o utworzenie zrzeszeń leśnych nie dały pozytywnych rezultatów, gdyż posiadacze lasów nie wykazują w tym zakresie należytego zainteresowania.

K i e r u n k i r o z w o j o w e l a s ó w

Kontynuacją różnych poczynań mających na celu podniesienie ekonomiczno-społecznego znaczenia lasów chłopskich jest opracowanie przez resort programu rekonstrukcji organizacyjno-technicznej gospodarki w tych lasach i wytyczenie kierunków działania w planie perspektywicznym.

Realizując ustalenia programu rekonstrukcji w zakresie organizacyjnym, przeprowadzono analizę dotychczasowego podziału lasów chłopskich na obwody, określając pożądaną liczbę potrzebnych obwodów, w których nadzór wykonują wyłącznie leśniczowie do tego celu powołani. W założeniach programowych przewidziano utworzenie w nadleśnictwach, w których zasięgu działania znajdują się większe obszary lasów chłopskich, stanowisk zastępców nadleśniczych i służby kancelaryjnej do spraw lasów niepaństwowych.

Na potrzebę rewizji dotychczasowego podziału lasów na obwody i wzmocnienia aparatu nadzoru w pionie przedsiębiorstw lasów państwowych oraz na konieczność znalezienia źródła pokrycia zwiększających się wydatków zwróciło uwagę Biuro Komitetu do spraw Rolnictwa przy KC PZPR we wnioskach z 13 lutego 1965 r. Ponieważ wpływy z opłaty leśnej pobieranej obecnie w wysokości 25 zł od 1 ha obszaru lasów i gruntów leśnych rocznie są niewystarczające na pokrycie zwiększających się wydatków związanych z nadzorem w zakresie określonym przepisami ustawy, opracowano projekt aktu normatywnego przewidującego zwiększenie opłaty leśnej z 25 zł do 50 zł od 1 ha rocznie.

Poza wnioskiem Biura Komitetu do spraw Rolnictwa o potrzebie podwyższenia opłaty leśnej, z podobnymi wnioskami wystąpiło kilka prezydentów wojewódzkich rad narodowych.

Projektując zwiększenie opłaty leśnej założono wykorzystywanie zwiększonych z tego tytułu dochodów na następujące cele:

1) zwiększenie do 1 000 liczby leśniczych przeznaczonych wyłącznie do wykonywania nadzoru i opieki nad lasami niepaństwowymi,

2) powołanie 75 zastępców nadleśniczych do spraw lasów niepaństwowych w nadleśnictwach obejmujących swym nadzorem ponad 5 tys. ha,

3) zatrudnienie 70 leśniczych w nadleśnictwach o powierzchni lasów niepaństwowych od 3-5 tys. ha i 40 leśniczych w nadleśnictwach o powierzchni powyżej 5 tys. ha, razem 110 leśniczych do wykonywania prac biurowych.

4) przyznania dodatków do obecnie obowiązujących stawek ryczałtu na utrzymanie środków lokomocji,

5) podwyższenie wydatków na zagospodarowanie lasu.

W związku z sugestiami Ministerstwa Finansów, wysuniętymi w trakcie uzgadniania projektu, powstała koncepcja wprowadzenia opłaty skarbowej za zezwolenia na wyrąb drzew w lasach niepaństwowych, w wysokości 25 zł od 1 m³ grubizny zamiast podwyższenia opłaty leśnej. Przygotowano też odpowiedni projekt rozporządzenia Rady Ministrów, który znajduje się obecnie w stadium uzgadniania.

W projekcie planu perspektywicznego zakłada się wzrost powierzchni i zasobów lasów chłopskich z 1 496 tys. ha i 85 927 tys. m³ grubizny w 1965 r. do 1 595 tys. ha i 134 125 tys. m³ w roku 2000.

W celu wzmocnienia produktywności lasów i należytego wykorzystania siedlisk projektuje się likwidację drzewostanów negatywnych, źle produkujących, oraz stopniową przebudowę drzewostanów o niewłaściwym składzie gatunkowym.

Rozmiar pozyskania drewna w okresie do końca 1985 r. wg projektu planu perspektywicznego będzie się kształtował następująco: 1965 r. — 1 151 tys. m³, 1970 r. — 1 150 tys. m³, 1975 r. — 1 550 tys. m³, 1980 r. — 1 750 tys. m³, 1985 r. — 1 850 tys. m³. Zakłada się, że z tej ilości posiadacze lasów zaoferują do skupu przez Państwo w 1970 r. — 247 tys. m³, w 1975 i 1980 r. po 475 tys. m³ i w 1985 r. — 546 tys. m³.

W zakresie odnowień i zalesień przewiduje się odnawianie na bieżąco zrębów, likwidację dawnych zrębów i płazowin oraz zagospodarowanie leśne nieużytków przeznaczonych do zalesienia.

Zalesianie gruntów nieleśnych, podlegających obowiązkowi zalesienia w okresie lat 1966—1985 r., prowadzone będzie na powierzchni 99 tys. ha. W tym okresie zostanie zakończona akcja zalesienia nieużytków, która wydatnie przyczyniła się do podniesienia lesistości kraju, przynosząc wiele korzyści gospodarczych.

Ponieważ dotychczasowe tempo opracowywania dokumentacji inwentaryzacyjno-urzędzeniowej, niezbędnej do prowadzenia racjonalnej gospodarki leśnej jest niewystarczające, słuszne jest dążenie do stałego zwiększania rozmiaru tych prac. Zakłada się stopniowe przejmowanie wykonywania tych prac przez Biuro Urządzania Lasu i Projektów Leśnictwa.

W zamierzeniach gospodarczych przewiduje się stały wzrost zabiegów pielęgnacyjnych oraz prac melioracyjnych. W miarę możliwości należałoby podjąć na większą skalę próby podniesienia produktywności gleb słabych i zdegradowanych przez stosowanie różnego rodzaju nawożenia organicznego i mineralnego.

Realność prognozy rozwoju lasów chłopskich zależeć będzie od wykonania zaprojektowanych przedsięwzięć organizacyjnych oraz wykonywania we właściwym czasie i rozmiarach, z uwzględnieniem najnowszych zdobyczy nauki i praktyki, różnorodnych zabiegów gospodarczych sprzyjających wzmoczeniu produktywności lasów. Opracowywane obecnie zasady zagospodarowania lasów nie stanowiących własności Państwa i niektórych lasów państwowych wskażą w tym zakresie właściwe kierunki działania. Podejmowane i zamierzone przedsięwzięcia, zdążające do zagospodarowania lasów chłopskich w sposób zapewniający ich stały rozwój i zachowanie w pełnej produktywności, będą mogły być skuteczne, jeżeli w tym procesie przejawiać maksymalne zainteresowanie posiadacze lasów, na których ciąży obowiązek prowadzenia gospodarki leśnej. Zwiększenie użyteczności tych lasów leży przede wszystkim w ich interesie. Konieczne jest zatem ścisłe zespolenie ich wysiłków ze staraniami aparatu nadzoru i opieki nad lasami chłopskimi. Gospodarka narodowa wymaga, aby lasy chłopskie brały pełny udział w postępującym na ogromną skalę wzroście potencjału gospodarczego Polski Ludowej.

Nowelizacja przepisów ustawowych

Dostatecznie długi okres, jaki upłynął od wejścia w życie ustawy z 14. VI. 60 r. umożliwia dokonanie oceny skuteczności jej działania.

Obserwacje własne i terenowych organów nadzoru wykazują, że przepisy tej ustawy korzystnie wpłynęły na stan i rozwój lasów niepaństwowych. W czasie realizowania ustawy ujawniły się jednak nowe zagadnienia, mające dla wzmocnienia produktywności lasów niepaństwowych i usprawnienia nadzoru duże znaczenie, co uzasadnia konieczność ich uwzględnienia przy projektowanej nowelizacji tej ustawy. Szczególnego rozważenia wymagają zagadnienia poniżej omówione.

Regulacja stosunków własności

Wydaje się celowe objęcie przepisami ustawy z 14. VI. 60 r. lasów i gruntów leśnych przekazanych przez Państwowy Fundusz Ziemi w posiadanie i użytkowanie prezydiom gromadzkich rad narodowych oraz należących do organizacji społecznych i gospodarczych. Zagospodarowanie tych lasów na zasadach ustalonych w ustawie z 14 czerwca 1960 r. uzasadnia fakt, że lasy te stanowią najczęściej niewielkie powierzchnie.

Również rozważenia wymaga sprawa dopuszczenia zezwoleniem właściwych organów do podziału lasów i gruntów leśnych w przypadku podziału indywidualnych gospodarstw rolnych, jeżeli z uwagi na usytuowanie tych lasów jest to konieczne dla należytego zorganizowania gospodarstwa rolnego.

Zachowanie obszaru lasu

Należy uzgodnić dotychczas obowiązujący przepis art. 18 ustawy z 14. VI. 60 r., dotyczący wydawania przez prezydium powiatowych rad narodowych zezwoleń na zmianę uprawy leśnej na inny rodzaj użytkowania, z przepisami ustawy z 21 stycznia 1961 r. o planowaniu przestrzennym (Dz. U. nr 7, poz. 47), według których wydawanie decyzji w tym za-

kresie należy do organów planowania przestrzennego prezydium powiatowej rady narodowej. Przepisy te są sprzeczne. O tak ważnej sprawie zachowania lasu powinno decydować prezydium powiatowej rady narodowej na podstawie opinii organu do spraw leśnictwa i do spraw planowania przestrzennego.

Z a g o s p o d a r o w a n i e l a s u

Wydaje się uzasadnione uprawnić nadleśniczego wydającego decyzje nakazujące odnowienie gruntów leśnych pozbawionych drzewostanów do nakładania na posiadaczy tych gruntów obowiązku usuwania pojedynczych drzew, lub niewielkich kęp drzew, nie rokujących przyszłości hodowlanej i utrudniających odnowienie tych gruntów. Brak tego przepisu utrudnia należyte odnowienie gruntów leśnych w przypadkach, gdy posiadacz nie zamierza dobrowolnie usunąć przedrostów.

Należałoby również ustalić kierunki działania w zakresie przebudowy drzewostanów tzw. negatywnych, źle produkujących. Drzewostany te, szacowane na ponad 100 000 ha, wymagają przebudowy, polegającej na stopniowym ich usuwaniu i odnawianiu powierzchni właściwymi dla danego siedliska gatunkami drzew.

Istnieją dwie koncepcje realizacji tego zamierzenia gospodarczego.

Pierwsza koncepcja zmierza do przeprowadzenia przebudowy, zgodnie z obecnie obowiązującymi przepisami, w ścisłym porozumieniu z posiadaczami lasów, na podstawie wniosków posiadaczy lasów o zezwolenie na wyręb drzew.

Druga koncepcja polega na wprowadzeniu do obowiązującej ustawy przepisu uprawniającego organy nadzoru do stosowania nakazów usuwania drzewostanów negatywnych. Realizacja tej koncepcji mogłaby wywołać wiele ujemnych zjawisk, w związku z przejęciem przez organy nadzoru funkcji zarządzania i administrowania, co nałożyłoby nadto na organa nadzoru liczne obowiązki związane z wydawaniem nakazów, wprowadzeniem postępowania przymusowego w wypadku uchylenia się od wykonania nakazu, organizowaniem wyrębów, prowadzeniem rachunkowości itp.

U s p r a w n i e n i e d z i a ł a l n o ś c i o r g a n ó w n a d z o r u

Wydaje się słuszne przeniesienie uprawnień organu do spraw leśnictwa prezydium powiatowej rady narodowej w zakresie wydawania zezwoleń na wyręb drzew w lasach o pow. powyżej 10 ha i uprawnień prezydium gromadzkiej rady narodowej w zakresie wydawania zezwoleń na wyręb drzew w lasach o pow. poniżej 10 ha — na biuro prezydium gromadzkiej rady narodowej. Zezwolenia na wyręb drzew w lasach stanowiących wspólnoty gruntowe o pow. powyżej 10 ha i mienie gromadzkie bez względu na ich obszar wydawane byłyby przez organy do spraw leśnictwa prezydiów powiatowych rad narodowych.

Należałoby zmienić przepisy dotyczące przeznaczania gruntów nieleśnych do zalesienia.

Niektóre prezydium wojewódzkich rad narodowych uważają za konieczne zaniechanie komisijnego ustalania gruntów klas RZ VI i PzS VI i wydawania przez wydział rolnictwa i leśnictwa prezydium powiatowej

radę narodowej decyzji w sprawie ich zalesienia. Zdaniem wnioskodawców, wystarczy tylko jedna decyzja prezydium gromadzkiej r. n. o zalesieniu tych gruntów. Wydaje się słuszne pozostawienie do swobodnego uznania właściwym organom potrzeby przeprowadzenia na gruncie ogłędzin gruntów oznaczonych w operatach klasyfikacyjnych symbolami Rz VI i PsZ VI.

Art. 29 ust. 6 ustawy wymaga zmiany w ten sposób, aby obowiązek bezpłatnego dostarczania sadzonek posiadaczom nieużytków przeznaczonych do zalesienia, wyływał bezpośrednio z ustawy bez potrzeby podejmowania uchwały prezydium powiatowej rady narodowej.

Zalesienie gruntów rolnych

Wobec stwierdzenia szkodliwego dla rozwoju produkcji rolnej zjawiska zalesiania gruntów nadających się do trwałej uprawy rolnej, zachodzi konieczność zmiany art. 28 ustawy, w sposób zapewniający zahamowanie tej działalności.

Projektuje się zatem uzupełnienie tego przepisu w tym kierunku, aby grunty rolne zalesione bez zezwolenia nie były uważane za lasy i grunty leśne w rozumieniu przepisów ustawy.

Zrzeszenia leśne

Należałoby rozważyć możliwość wprowadzenia obowiązku organizowania zrzeszeń leśnych.

Działalność terenowych organów nadzoru w tym zakresie nie dała pozytywnych rezultatów. Posiadacze lasów nie wykazują zainteresowania tworzeniem zrzeszeń leśnych, gdyż nie dopatrują się w tym dla siebie większych korzyści.

Charakterystyczną cechą zrzeszeń leśnych jest to, że lasy i grunty leśne objęte działalnością zrzeszenia pozostają własnością poszczególnych jego członków i zadaniem ich jest wspólne prowadzenie zabiegów gospodarczych. W tym znaczeniu zrzeszenie leśne nie jest formą własności, lecz jedynie organizacją społeczno-gospodarczą powołaną do wspólnego prowadzenia działalności gospodarczej z zachowaniem prawa do indywidualnego użytkowania lasu.

Pragnąc zapewnić właściwą gospodarke w lasach chłopskich wysuwa się również koncepcję tworzenia z indywidualnych gospodarstw leśnych spółek leśnych jako formy własnościowej.

Idea spółek leśnych powstała w dążeniu do zastosowania w lasach indywidualnej własności zasad gospodarczych, stosowanych w gospodarstwach wielkoobszarowych.

Zasady te ze względu na technikę produkcji leśnej są niemożliwe do stosowania na niewielkich obszarach lasów indywidualnej własności.

Celem gospodarstw wielkoobszarowych jest produkcja grubszych sortymentów drewna. Niewielkie zaś gospodarstwa leśne stanowiące własność indywidualną, związane z gospodarstwami rolnymi, przeznaczone są przede wszystkim do produkcji cieńszych sortymentów niezbędnych do zaspokajania potrzeb gospodarstwa rolnego. Również z uwagi na okoliczność, że obszar lasów niepaństwowych stanowi 18% ogólnego obszaru lasów w Polsce, i że są one najczęściej rozproszone — nie ma warunków do nadania im takiego kierunku gospodarczego, jaki jest właściwy dla

lasów o większych obszarach, a przeciwnie — zagospodarowanie ich powinno być dostosowane do potrzeb ściśle lokalnych. Dążenie więc do stosowania w lasach indywidualnej własności zasad, które są odpowiednie dla gospodarstw wielkoobszarowych, nie jest gospodarczo uzasadnione.

Złączenie lasów niepaństwowych w jeden wspólny organizm gospodarczy umożliwiający prowadzenie racjonalnej gospodarki leśnej, możliwe jest w przypadkach, w których lasy te stanowią większe, zwarte i łączne kompleksy. Wówczas utworzenie spółki może rozwiązać zagadnienia należytego zagospodarowania lasów. Zorganizowanie jej jednak natrafia na liczne trudności przede wszystkim związane z ustaleniem wielkości udziałów, do czego konieczne byłoby przeprowadzenie szczegółowego szacunku lasów każdego uczestnika. Czynności te wymagałyby olbrzymiej pracy, którą nie można byłoby obarczyć nielicznego terneowego personelu wykonującego nadzór nad lasami niepaństwowymi. Wykonanie tak poważnego zadania spowodowałoby konieczność zatrudnienia znacznej liczby pracowników o wysokich kwalifikacjach w zakresie szacowania drzewostanów, co byłoby trudne do wykonania. Oprócz początkowego wkładu udziału do wspólnego majątku, uczestnicy spółek leśnych byłiby stale zobowiązani do ponoszenia nakładów w postaci gotówki, zwłaszcza na administrację, oraz usług osobistych przy wykonywaniu czynności gospodarczych.

Wszystkie nakłady musiałyby być rejestrowane, prowadzona rachunkowość i dokonywany szczegółowy rozrachunek obciążeń i korzyści, co spowodowałoby wysokie koszty. W powstałych przymusowo spółkach leśnych wycofanie udziału byłoby niemożliwe.

Najstotniejszą okolicznością w zakresie tworzenia tego rodzaju spółek leśnych jest zrozumienie przez samych posiadaczy lasów potrzeby i korzyści ich tworzenia. Przeszkodą w zorganizowaniu spółki są okoliczności wynikające z właściwości gospodarstwa leśnego, a mianowicie:

1) duże różnice w wartości wkładów uzależnione nie tylko od obszaru i jakości siedliska, lecz przede wszystkim od tego czy grunt jest zalesiony, a następnie od gatunku drzew, bonitacji, siedliska, zwarcia, wieku, zasobności i zdrowotności drzewostanów,

2) przeważający w procesie produkcji udział przyrody i prawie znikomy udział pracy ludzkiej. Okoliczności te wywołują niekorzystne dla tworzenia spółek zjawiska:

a) niechęć do zrzeszania się i łączenia majątku dla wspólnego gospodarowania, gdyż posiadacz rębego lub bliskorębego drzewostanu rezygnowałby z zapasu drewna na rzecz innych członków spółki, którzy takiego zapasu nie wkładają do wspólnego gospodarstwa,

b) trudności w określeniu praw i obowiązków uczestników, a mianowicie w zakresie podziału dochodów i nakładów (środków finansowych i pracy). W szczególności powstaje kwestia czy prawa i obowiązki (dochody i wydatki) mają być ustalane w zależności od wartości wkładu, czy też w inny sposób, np. przez zapewnienie korzystania ze swego udziału do czasu wyrębu wszystkich drzewostanów rębnych.

W świetle tych uwag brak jest przesłanek przemawiających za tworzeniem spółek z wkładów uczestników z uwzględnieniem wysokości tych wkładów.

Zagadnienie organizowania spółek leśnych na obszarze lasów drobnej własności było przedmiotem rozważań i prób we wszystkich krajach zachodniej Europy, a w szczególności:

1) Austrii, gdzie lasy indywidualnej własności stanowią 49% ogólnego obszaru lasów, tj. około 1 670 000 ha,

2) Szwajcarii, gdzie lasy te stanowią 27,8%, tj. około 270 000 ha,

3) NRF, gdzie lasy te stanowią 28,6%, tj. około 2 mln ha.

Przeprowadzone w tych krajach próby w tym zakresie dały wyniki ujemne, jednak nie zaprzestano dalszych prób organizowania wspólnej gospodarki w lasach drobnej własności.

Idea wspólnego zagospodarowania lasów jest społecznie tak pociągająca, że byłoby obecnie niesłuszne osądzanie jej na podstawie dotychczasowych niekorzystnych wyników.

Wydaje się, że na obszarze niektórych lasów stanowiących własność indywidualną istnieją możliwości zorganizowania spółek. Do takich obszarów należałoby zakwalifikować lasy powstałe dzięki zalesieniu na koszt Państwa nieużytków i gruntów nieleśnych przeznaczonych do zalesienia jako nieużytki, stanowiących większe, zwarte kompleksy.

W spółkach takich ustalenie wartości wkładów byłoby znacznie ułatwione, gdyż wartość tę ustaliłoby się prawie wyłącznie na podstawie obszaru gruntu zalesionego i uproszczonych szacunków, przeważnie jednowiekowych drzewostanów najmłodszych klas wieku.

Zrealizowanie tej koncepcji wymagałoby ustawowego uregulowania.

Краткое содержание

Автором даётся характеристика крестьянских лесов, рассматривается организация контроля и реализация хозяйственных задач, а также представляются направления развития этих лесов.

Кроме того, рассматривается необходимость пересмотра закона с июня 1964 г., регулирующего проблемы связанные с крестьянскими лесами.

В заключительной части автором рассматривается вопрос лесных кооперативов, подчёркиваются их положительные и отрицательные стороны на фоне зарубежного опыта.

Summary

Author gives the characteristics of farmer's woodlots, discusses the organization of supervision and performance of economic tasks and presents directions of the development of these forests.

Besides, he discusses the need for the amendment of the bill from June of 1964 setting problems connected with farmer's woodlots.

In the final part of his article author considers the problem of forest associations pinpointing their positive and negative aspects on the background of foreign experiences.